

Radoslav KLAMÁR¹

EKOMÚZEÁ AKO NOVÝ FENOMÉN V ROZVOJI REGIÓNU NA PRÍKLADE EKOMÚZEA „PODOBY OHŇA“

Abstract:

The paper presents the issues of Ecomuseums and their importance to the local community and regional development. It focuses on pointing out differences and specifics of Ecomuseums and experiences of the regions in Slovakia, the Czech Republic and Poland with their preparation and activity. More attention is paid to the selected Ecomuseum in the Eastern Carpathians called „Faces of Fire“, which at that time starts to develop its activities. Within this Ecomuseum, mutual contacts are developed and experiences are exchanged based on the cooperation with some Polish Ecomuseums.

Key words:

ecomuseum, natural and cultural heritage, local community, regional development, cooperation

ÚVOD

Súčasný globalizujúci sa svet stavia mnohé regióny pred nové výzvy. Tie sa prostredníctvom rýchlejšej dopravy (rozvoj leteckej dopravy, výstavba diaľnic a rozvoj rýchlodvŕakov) a zapojenia do spoločného virtuálneho prostredia (komunikačné technológie a najmä internetová sieť) stávajú oveľa viac dostupné a otvorenejšie. A práve táto otvorenosť a schopnosť zapojiť sa do rôznych kooperačných sietí majúci regionálny, národný, medzinárodný až globálny charakter spôsobuje potrebu prijímať všeobecne akceptovateľné normy správania sa vytvárané globálnou spoločnosťou, či už v súvislosti s trhovým hospodárstvom, životným prostredím, kultúrou i bezpečnostnou politikou. Na strane druhej je však v kontraste s týmto celosvetovým trendom stále sa vzťahujúca problematika globalizácie, teda schopnosti nanovo prečítať globálne trendy sociopriestorovým kontextom regiónu. Čoraz viac sa zdôrazňujú lokálne a regionálne odlišnosti a *genius loci* (duch miesta) ako odpoveď na nivelizujúce a uniformné dopady globalizácie. Jednou z takýchto konštrukcií poukazujúcou na jedinečnosť a neopakovateľnosť každého regiónu je problematika ekomúzeí.

1 *doc. RNDr. Radoslav Klamár, PhD., Katedra geografie a regionálneho rozvoja FHPV PU, ul. 17. Novembra č.1, Prešov, mail: radoslav.klamar@unipo.sk*

EKOMÚZEA AKO NOVÝ PRÍSTUP K PREZENTÁCIÍ REGIÓNOV

V súčasnej muzeálnej praxi je snaha, aby kurátori múzeí prezentovali a približovali historické udalosti a život jednotlivca konkrétneho miesta čo naj dôveryhodnejšie a najpresnejšie a zároveň zachytili lokálne odlišnosti. Postmoderné prístupy si kladú otázku, či je možné dosiahnuť uvedené ciele. Múzeá s využitím vybraných exponátov, artefaktov, listinných dôkazov a následne adekvátnych interpretačných postupov vytvárajú „verziu pravdy“ pre návštevníkov múzea. Špeciálne to platí pre výstavy bezprostredne spojené s prezentáciou konkrétnych lokalít, ktoré majú priblížiť identitu miesta. V tomto prípade je výber exponátov a fragmentov materiálnej kultúry veľmi opatrný s cieľom vytvoriť príbeh daného miesta, jeho históriu a život ľudí. No často krát to nie je plne v súlade so skutočnosťou a je potrebné mať dostatok skúsenosti to celkovo pochopiť. Múzeá môžu samozrejme vysvetliť skutočnosti (napr. uviesť meno plaza, údaje o podniku a pôvode kusu porcelánu alebo meno objaviteľa ďalekohľadu), no pokiaľ kurátor výstavy „stojí opodiaľ“, sa fakty približujúce miesto, historické udalosti alebo kultúru stávajú ťažšie pochopiteľné.

Ako uvádza Davis (2009) v súlade s konceptom miesta, ľudia a komunity sa snažia identifikovať a hlbšie prepojiť so svojím miestom a rôzne prístupy sa snažia zachovať lokality, artefakty a „symboly“ majúce pre toto miesto osobitný význam a dôležitosť. Tieto opatrenia sa vyskytujú od úrovne globálnej (sieť pamiatok svetového dedičstva) až po lokálnu (ochrana miestnych prírodných pamiatok a pod.). Ide o proklamovanú pomoc významným lokalitám prírodného a kultúrneho dedičstva (pomoc ich návštevníckym centrá, vedenie a značkovanie trás, podporná sprievodná dokumentácia), čo niekedy viedlo až k „muzealizácii“ miesta. „Významy“ miesta boli vytvárané prevažne expertmi a nie miestnymi ľuďmi resp. s ich spoluprácou. Tento prístup zhora-nadol iba zriedkakedy bral do úvahy lokálne potreby a záujmy a preto miestni obyvatelia sa nestotožnili s takýmto prístupom, pričom ochrana a snaha o zachovanie pamiatok ich veľmi nezaujímala, resp. im pripadala „akademická“. Teda nový prístup vyžaduje viac načúvať hlasom miestnej komunity, ktoré nadobúdajú na intenzite.

Odpoveďou na tieto tendencie je novokreujúca sa koncepcia ekomúzeí ako fenoménu „novej muzeológie“ (Davis, 2008), ktorá znamená presun od „múzea objektov“ k „múzeu myšlienok“. Rozdiely medzi tradičným pojatím múzea a ekomúzeom približuje Rivald (1988 In Davis, 2009):

- *tradičné múzeum* = budova + dedičstvo + zbierky + odborný personál + návštevníci
- *ekomúzeum* = územie + dedičstvo + pamäť + obyvatelia

Ekomuzeológia sa snaží múzejnými prostriedkami zachytiť dokumentáciu krajiny a spoločnosti na určitom území s priamou účasťou miestnej komunity, pričom zahŕňa priestorový, historický, sociálny, ekonomický, prírodný i pamiatkový aspekt. Zaoberá sa zbieraním, dokumentovaním, skúmaním, konzervovaním a prezentovaním prírodnej a kultúrnej situácie. Ekomúzeum pracuje interdisciplinárne a vzťahuje sa na určité teritórium, pričom jeho obyvatelia sú zapojovaní do jednotlivých aktivít.

Prvú definíciu ekomuzeológie vytvoril v roku 1971 Huges de Varine, keď pre francúzske Ministerstvo životného prostredia definoval slovo „ecomuseé“. Pre vytvorenie konceptu ekomúzeí sa inšpiroval skúsenosťami zo škandinávskych múzeí v prírode, mexických školských múzeí a múzeí susedstva v USA. Veľkým propagátorom ekomuzeológie bol Georges Henri Riviere (1897-1985), ktorý predstavil koncept ekomúzea ako snahy ukázať civilizáciu v jej prirodzenom prostredí.

Ekomúzeum je jednoducho povedané „múzeum bez múrov“. Príroda, kultúra a história sú prezentované spoločne v mieste ich pôvodnej lokalizácie. Záujem návštevníkov je zameraný na vzájomnú interakciu medzi prírodným prostredím (miestom) a ľuďmi. Cieľom je ochrana stavieb, pamiatok a ďalších objektov ako stôp minulosti v krajine na pôvodnom mieste ich výskytu. Produkty ľudskej činnosti a prírodných procesov viedli k nahromadeniu veľkého množstva artefaktov, ktoré sa zachovali: nástroje každodenného použitia pochované spolu s mŕtvym, dary venované bohom, vidiecka architektúra, drevené artefakty, ľubostné listy alebo i krajina pretvorená človekom. Dobré pripravené ekomúzeum dáva veľkú príležitosť vytvoriť súhrnnú prezentáciu rôznych objektov, lokalít, tradícií či legend tvoriacich kultúrne dedičstvo miestnych ľudí a umožňuje ponúkať nové skúsenosti a rozvíjať nové systémy v krajine, pričom aj zanedbaným tradičným objektom môže prísúdiť nové funkcie (<http://www.ekomuzea.eko.org.pl/>).

Ako je ďalej v tomto kontexte uvedené, ekomúzea môžu byť jednou z alternatív pre rozvoj vidieckych oblastí. Existuje niekoľko výhod plynúcich z fungovania ekomúzeí:

- dielne a ukážky remeselnej činnosti pre turistov ako ďalší príjem
- lepšia znalosť a pochopenie vlastnej histórie a tradícií ako záruka ich zachovania do budúcnosti pre ďalšie generácie
- prezentácia vlastných tradícií spojená s predajom miestnych výrobkov a produktov návštevníkom ako aj ich ponuka na miestnom trhu
- zvýšenie atraktívnosti jednotlivých objektov prostredníctvom získania dodatočných turistických funkcií a zaradenia do rozvinutého turistického informačného systému – vytvorenie spoločného informátora, sprievodcu, internetových stránok, ponuky na veľtrhoch a pod.
- rozvoj integrovanej stratégie rozvoja cestovného ruchu na základe dohodnutých tém (rozšírenie a zatraktívnenie pôvodnej ponuky)

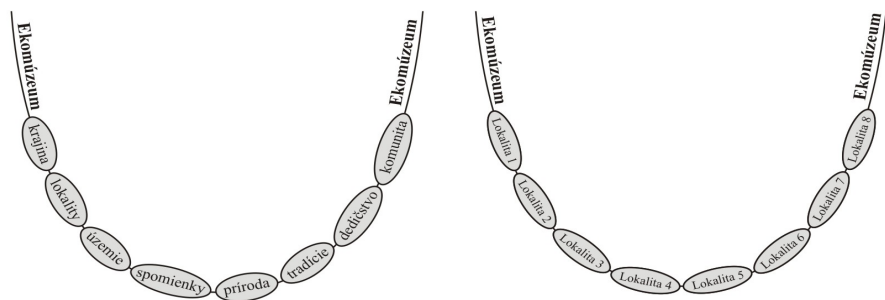
Hamrin, Hulander (1995 In Corsane, Davis, Elliot, Maggi, Murtas, Rogers, 2007) uvádzajú nasledujúce charakteristiky ekomúzeí:

- môžu zaberat' aj väčšie územie
- zachovávajú a prezentujú vybrané črty kultúrnej krajiny *in situ*
- aktívne zapájajú návštevníkov
- podporujú kultúrny turizmus
- sú základom pre spoluprácu medzi miestnymi úradmi, združeniami, organizáciami, firmami a súkromnými osobami

- aktívne podporujú dobrovoľníctvo a participáciu
- pomáhajú miestnym obyvateľom reflektovať ich kultúrnu identitu
- majú vzdelávacie poslanie
- predstavujú dynamické inštitúcie, ktoré sa vyvíjajú s dlhodobým rozvojovým programom podporujúcim pochopiť miesto v celej jeho zložitosti a komplexnosti
- aktívne spolupracujú s umelcami, remeselníkmi, spisovateľmi, hercami a muzikantmi
- sú inštitúciami podporujúcimi výskum s cieľom poukázať na vzťah medzi technológiami a jednotlivcami, medzi kultúrou a prírodou a medzi minulosťou a prítomnosťou

Davis (2007) popisuje mechanizmus fungovania ekomúzea ako model „náhrdelníka“ (obr. 1).

Obr. 1: Ekomúzeum – model „náhrdelníka“

Zdroj: Davis, 2007

Uvedený model ekomúzea výstižne popisuje mechanizmus jeho fungovania. Ekomúzeum v tomto modeli vystupuje ako tmel, ktorý spája rôzne elementy (je to možné prirovnať k niti, ktorá drží pohromade perly na náhrdelníku) a tak prezentuje individuálne lokality resp. miesta osobitým spôsobom. Inými slovami je možné povedať, že ekomúzeum nie je prostriedok, ktorý jednoducho spája individuálne lokality, ale skôr rôzne elementy (napr. krajinu, prírodu, spomienky, tradície, architektúru apod.) a zahŕňa ich ako špecifické charakteristiky miesta.

EKOMÚZEÁ A ICH FUNGOVANIE V PRAXI

Metodika ekomuzeí je v Európe často využívaná. Ekomúzeá sa rozvíjajú na lokálnych a často tematicky zameraných iniciatívach (Ecomusée de la Noix du Périgord, Ecomusée des Vieux métiers de Lizio vo Francúzsku; Ecomuseo dell' Argilla, Ecomuseo Terrazzamenti e dei della Vite v Taliansku) a integrovaných regionálnych

projektoch (Ecomusée d'Aljaške, Ecomusée du Mont-Lozère, Francúzsko; Ecomuseo delle Acqua del Gemonese, Ecomuseo del Casentino v Taliansku; Ekomuseum Bergslagen vo Švédsku). Mimo Európy bola metodika ekomúzeí aplikovaná napr. v Brazílii (Savanna Ecomuseum v Goiás), Japonsku (Asahi Machi Ecomuseum, Kitasharima Ecomuseum) a Číne (Suojia Ecomuseum z Liuzhou Guizhou). Celkovo za ostatných 40 rokov vzniklo vo svete približne 300 ekomúzeí, pričom zhruba 200 v Európe. Ekomúzeá v Európe zastrešuje Európska sieť ekomúzeí založená v Taliansku v roku 2003 pod názvom „Outlook Ecomuseums“. Jej cieľom je pripravovať dokumenty, vymieňať skúsenosti a kontakty a prezentovať výsledky jednotlivých ekomúzeí.

V priestore Strednej Európy našla problematika Ekomúzeí taktiež svoju odzvu. Prvým krokom bol projekt „Vytvorenie Višeegrádskej siete ekomúzeí na záchranu a zachovanie žijúceho dedičstva na miestnej úrovni v Strednej Európe“ etablovaný v roku 2001. Tento projekt bol vytvorený Stredoeurópskym konzorciom Environmental Partnership for Central Europe (EPCE) a záštitu prevzal Medzinárodný Višeegrádsky fond. Zmyslom projektu vytvorenia Višeegrádskej siete ekomúzeí bola záchrana a starostlivosť o existujúce dedičstvo na miestnej úrovni v Strednej Európe. Koordinátorom projektu bola Poľská Ekologická nadácia Partnerstvo a v ostatných krajinách V4 česká, slovenská a maďarská Nadácia Partnerstvo. Poľská strana sa stále aktívne zasadzuje o propagáciu ekomúzeí a o jej aktívnom prístupe svedčí dobre fungujúca sieť ekomúzeí. Program ekomúzeí v Poľsku ponúka:

- vecnú a technickú pomoc,
- poradenstvo a školenia,
- výmenu skúseností s podobnými iniciatívami v Poľsku a zahraničí,
- finančnú podporu na základe súťaže,
- podporu pri získavaní finančných prostriedkov pre realizáciu (<http://www.ekomuzea.pl>).

V regióne južného Poľska, ktorý hraničí s Českou republikou a Slovenskom, pôsobi viacero ekomúzeí. Medzi najvýznamnejšie a najaktívnejšie patria nasledovné:

- *Ekomuzeum Dziadoszan*
- *Ekomuzeum Wrzosowa Kraina*
- *Ekomuzeum Dymarki*
- *Ekomuzeum Cysterskie*
- *Ekomuzeum Wsi Dolnośląskiej, Szkółkarstwa i Sadownictwa*
- *Ekomuzeum Rzemiosła*
- *Ekomuzeum Ziemi Kamiennogórskiej*
- *Ekomuzeum im. Jana Pazdura w Starachowicach*
- *Ekomuzeum w Krainie Bobrów*
- *Ekomuzeum w Krainie Bojków*
- *Ekomuzeum Trzy Kultury*
- *Ekomuzeum Nowa Huta*
- *Ekomuzeum Ziemi Bocheńskiej*

- *Ekomuzeum Alwernia*
- *Ekomuzeum Lanckorona*
- *Ekomúzeum Babiej Góry*
- *Ekomúzeum Hole*
- *Ekomúzeum Tropiciele zaginionych śladów*
- *Ekomúzeum Zielony Cień*

Ekomuzeá sa rýchlym tempom rozvíjajú aj v Bieščadách, kde v okolí mesta Sanok aktívne pôsobí šesť ekomuzeí (mapa 1), pričom je naplánovaných niekoľko ďalších: *Baligród* – ekomuzeum kováčstva založené na reštaurovanej storočnej vyhni, *Lesko* – ekomuzeum Galicijskej malomestskej architektúry, *Bystré-Michniowiec-Lipa* – ekomuzeum domácej drevenej architektúry (staré domy, cerkvy, cintoríny), *Czarna Górna* – ekomuzeum ťažby ropy, *Polana* – ekomuzeum využívajúce miestne prírodné atraktivity (jaskyne, údolie potoka Czarny) a predvojnové zemianske tradície, *Ban-drów* – ekomuzeum na báze agroturistiky a pobytov na farme, *Lukowe* – ekomuzeum využívajúce jazdecké tradície v regióne, *Nowosiółki* – ekomuzeum s tematikou vychádzajúcou z poľovníctva s centrom v Múzeu poľovníctva Walachovských. Na základe existujúcich i plánovaných ekomuzeí v Bieščadách je zrejmé, že myšlienka ich fungovania si našla v tomto regióne široké uplatnenie a jej rozvoj je zabezpečený aj do budúcnosti.

V Českej republike sa projekt ekomuzeí mierne transformoval a sústredil sa skôr na podporu v rámci programu Greenways (mapa 2). Česká Nadácia Partnestvo teda preniesla aktivitu pomoci ekomuzeám práve na zelené trasy resp. cyklotrasy. V rámci Višegrádskej siete ekomuzeí boli v každej krajiny vybrané minimálne dva projekty, z Česka bolo podporených šesť a to:

- *Sv. Jan pod Skalou* – informačná eko-výchovná činnosť, spolupráca CHKO Český Kras a Vyššej odbornej pedagogickej školy
- *Collegium pro Arte antiqua* – štúdium, dokumentácia, ochrana a znovuoživenie dedičstva v regióne Brna a CHKO Broumovska
- *Ekomuzeum Ruža* – dokumentácia a prezentácia jednotlivých remeselných dielní, príbehov a legend, oživovanie historických miest, monumentov a tematických trás
- *Archeoskanzen Modrá* – interpretácia archeologických nálezov z okolia obce a obnova kultúrnych pamiatok
- *Nadácia Jana Pivečky* – rekonštrukcia drevenice s inštaláciou chudobnej remeselníckej domácnosti na výrobu papúč a kurzy ručného šitia papúč z ovčej kože
- *Valašské múzeum v přírode* – vytvorenie živého hospodárstva s chovom zvierat a tradičných prác na poliach a v záhrade s uchovávaním starých odrôd stromov a okrasných kvetín v priestore Valašskej dediny

Na Slovensku sa myšlienka ekomuzeí ešte len začína rozvíjať. Zatiaľ neexistuje centrálna databáza ekomuzeí a ani spoločná propagácia v podobe internetových

stránok. Ekomúzeá vystupujú solitérne bez spoločnej koncepcie. Okrem ďalej uvádzaného ekomúzea „Podoby ohňa“ vo Východných Karpatoch sa ešte začali rozvíjať ekomúzeum „Chodníkom pašerákov“, ekomúzeum „Po stopách Duchnoviča“ a ekomúzeum „Hont“ na Jantárovej ceste so sídlom v obci Hrušov neďaleko Rožňavy. Na Slovensku podobne ako v Českej republike je existencia ekomúzeí úzko spojená s cykloturistickými trasami. Týmto spôsobom sa aktívny oddych spája s poznávaním krajiny.

EKOMÚZEUM „PODOBY OHŇA“

Myšlienka ekomúzeí sa aktívne začala rozvíjať aj v regióne Východných Karpát. Región je prihraničný a na severe hraničí s Poľskom a na východe s Ukrajinou. Západnú hranicu tvorí východné úpätie Slánskych vrchov a Čergova.

V regióne Východných Karpát v súčasnosti rozbiehajú svoju činnosť tri ekomúzea: ekomúzeum „Chodníkom pašerákov“, ekomúzeum „Po stopách Duchnoviča“ a ekomúzeum „Podoby ohňa“ (mapa 3). Predstavitelia týchto ekomúzeí (samospráva obcí, miestni podnikatelia, organizácia Fénix, RRA Svidník) veľmi aktívne spolupracujú so zástupcami poľských ekomúzeí v Bieščadách pod gesciou Bieščadskej nadácie a Združenia pre rozvoj a propagáciu podkarpatskej oblasti „Pro Carpathia“. Realizujú sa rôzne stretnutia, workshopy a spoločné akcie na slovenskej a poľskej strane, pričom sa vymieňajú skúsenosti a nápady. Týmto spôsobom pohorie Karpaty nepredstavujú v tomto regióne bariéru, ale naopak sú priestorom pre ďalšiu intenzívnejšiu cezhraničnú spoluprácu. V ďalšom texte bude zameraná pozornosť na ekomúzeum „Podoby ohňa“.

Názov ekomúzea vychádza z viacerých rovín pohľadu na dávnu históriu:

- oheň – vulkán (okolité sopečné pohorie Vihorlatské vrchy – Sninský Kameň),
- oheň – v kovárskej dielni (v obci Zemplínske Hámre boli hámre a huta na spracovanie železnej rudy),
- oheň – Míľa (v okolí obce Zemplínske Hámre sa páliło drevené uhlie),
- oheň – slnko, hviezdy (Astronomické observatórium na Kolonickom vrchu),
- oheň – cigánske ohnivé piesne a tance.

Strediskom ekomúzea je obec Zemplínske Hámre vzdialená od okresného mesta Snina 5 km, priamo na úpätí pohoria Vihorlat. Kostrou celého ekomúzea je základná okružná trasa. Začína v obci Zemplínske Hámre a má celkovú dĺžku 38 km (mapa 4). Vedie striedavo po relatívne dobrých asfaltových komunikáciách i lesných cestách. Je vhodná pre cykloturistov i peších turistov. V zimnom období pri dostatku snehu sa dá absolvovať aj na bežkách (Talarovičová, Reiser, 2010).

Takmer celá trasa ekomúzea prechádza severným resp. severovýchodným úpäťm Vihorlatských vrchov. Tie sú typickým neovulkanickým pohorím tvoreným viacerými stratovulkánmi (Kyjov, Vihorlat, Morské Oko, Diel, Popriečny). Základ štruktúry tvoria andezity a ich pyroklastiká. Vihorlatské vrchy sú odvodňované v zá-

padnej časti Laborcom, zo severnej časti odvádza vodu jeho ľavostranný prítok Cirocha. Vodné toky na južných svahoch, ktoré v minulosti spôsobovali záplavy, sú zachytené vodnou nádržou Zemplínska Šírava. V centrálnej časti Vihorlatských vrchov sa nachádza jazero Morské Oko (rozloha 13,8 ha, hĺbka 25 m), ktoré vzniklo prehradením doliny potoka Okna zosuvom v centrálnej zóne stratovulkánu Morské Oko. Územie ekomúzea sa nachádza v ochrannom pásme chránenej krajinnnej oblasti Vihorlat. CHKO Vihorlat patrí medzi najmenšie veľkoplošné chránené územia na Slovensku. CHKO bola vyhlásená v roku 1973 za účelom ochrany a zveľaďovania prírody, prírodných zdrojov, zabezpečenia koordinácie jej hospodárskeho využívania v súlade s ochranou prírodného bohatstva. Medzi najcennejšie časti CHKO Vihorlat patrí PP Sninský Kameň, NPR Morské Oko, PR Jedlinka, PR Ďurová Mláka, NPR Podstavka, NPR Motrogon a PP Čierny potok.

Súčasťou okružnej trasy ekomúzea je nasledujúcich 29 plánovaných zastávok:

1. *Rímskokatolícky kostol sv. Jozefa* – kostol nachádzajúci sa v obci Zemplínske Hámre.
2. *Pôvodný dom v Karpatoch* – je situovaný v obci Zemplínske Hámre. V dome fungovala istý čas aj obecná škola. Vo svahu pri dome sa nachádza sypanec.
3. *Kaplnka Ružencovej Panny Márie* – religiózny objekt nachádzajúci sa v južnej časti intravilánu obce Zemplínske Hámre.
4. *Dedinské múzeum* – je súčasťou obecného úradu v Zemplínskych Hámroch. Uchováva artefakty z nedávnej minulosti obce a originálnymi železnými predmetmi v zbierke pripomína slávne obdobie hutníctva.
5. *Kameň z huty* – v priestore súčasného parkoviska pri kostole v obci Zemplínske Hámre sa nachádza kameň z huty s informačným panelom v mieste, kde kedysi táto huta stála. V okolí možno nájsť aj v súčasnosti kúsok „sklenenej“ strusky.
6. *Penzión „Luki“* – nachádza sa v strede obce Zemplínske Hámre. Poskytuje ubytovanie pre 20 osôb, samostatný salónik a posedenie na vonkajšej terase.
7. *Gazdovský dvor* – reštauračné zariadenie v obci Zemplínske Hámre známe ponukou regionálnych gurmánskych špecialít. Je lokalizované v južnej časti obce neďaleko kameňolomu pri turistickej trase na Sninský Kameň a Morské Oko. Majiteľ zriadil v záhrade minizoo s rôznymi druhmi zvierat.
8. *Geológia Vihorlatu* – nad obcou Zemplínske Hámre je lokalizovaný andezitový kameňolom, kde sa dá oboznámiť s geologickou stavbou a prezrieť si lomovú stenu a technológiu ťažby lomového kameňa.
9. *Míľa* – na trase ekomúzea je postavená vzorová „míľa“, taká akú kedysi stavali miestni miliari – uhliari pri výrobe dreveného uhlia.
10. *Šachty* – na trase ekomúzea popri úzkorozchodnej železničke sú dodnes viditeľné šachty s rovinkami, kde sa sypala hlušina. Vyťažená železná ruda sa dopravovala do Zemplínskych Hámrov, kde sa spracovávala v miestnej huti.

11. *U umretého* – dôležitá križovatka turistických chodníkov na Sninský Kameň, kde pri potoku nad úzkokoľajkou je hrob neznámeho vojaka.
12. *Šponáreň* – bývalá výrobnia kolíkov do brzd vláčikov úzkokoľajnej železnice. Nachádzala sa južne od obce Kolonica. Miesto v súčasnosti pripomína kríž.
13. *Flóra a fauna karpatského lesa* – názov plánovaných informačných tabulí na trase o miestnej biote.
14. *Astronomické observatórium na Kolonickom vrchu* – detašované pracovisko Vihorlatskej hviezdárne Humenné. Nachádza sa pri obci Kolonica. Ponúkaný je odborný výklad, prehliadku zariadenia a nočné pozorovanie oblohy.
15. *Ladomírov* – obec na trase ekomúzea, na jej okraji sa pripravuje táborisko pre turistov a cykloturistov.
16. *Gréckokatolícky kostol Ochrany presvätej Bohorodičky* – barokovo-klasicistický kostol z roku 1890 nachádzajúci sa v obci Ladomírov.
17. *Vojenský cintorín* – nachádza sa v obci Ladomírov. V 4 hroboch je pochovaných 19 vojakov. Mená vojakov nie sú známe.
18. *Kameňolom* – nachádza sa na okraji obce Ladomírov. Vyskytuje sa tu vzácny minerál dawsonit. Dawsonit je minerál zo skupiny hydroxidov. Kryštalizuje v kosoštvorcovej sústave. Bol objavený v roku 1874 a pomenovaný podľa geológa Johna Williama Dawsona. Farba je žltobiela, lesk sklený, perleťový a vryp biely.
19. *Pravoslávny kostol Záštiny Presvätej Bohorodičky* – kostol sa nachádza v obci Ladomírov.
20. *Kolonický vrch – odpočívadlo* – sedlo a súčasne rozvodie. Bol tu postavený prístrešok pre cykloturistov, nakoľko tu prechádza Medzinárodná cyklotrasa *Zelený bicykel*.
21. „*Village farm*“ – ponuka agroturistiky a vidieckej turistiky na súkromí v obci Kolonica. Ubytovacie zariadenie ponúka 10 lôžok. Návštevníci majú možnosť sa zúčastniť tradičného kosenia trávy, mlátenia obilnín, ochutnávky miestnych špecialít, obzrieť si miestny salaš, uvidieť tradičné spracovanie mlieka a navštíviť včelín a medobranie s ochutnávkou medu.
22. *Gréckokatolícky kostol* – kostol v obci Kolonica v barokovo-klasicistickom slohu postavený v roku 1843.
23. *Vojenský cintorín* – nachádza sa pri kostole v Kolonici. Pozostáva z 12 hrobov a to 9 jednotlivých a 3 hrobov s viac ako piatimi vojakmi. Spolu je tu pochovaných 33 vojakov.
24. *Križovatka „pri tanku“* – dôležitá križovatka turistických a cykloturistických ciest. Je tam umiestnená mapa celej medzinárodnej trasy *Zelený bicykel*. Názov križovatky je podľa vystaveného vojenského exponátu z druhej svetovej vojny – sovietskeho tanku T-34.

25. *Animoterapeutické jazdecké centrum* – nachádza sa v meste Snina. Poskytuje podporné rehabilitačné a terapeutické metódy, najmä canisterapiu a hiporehabilitáciu pre deti a osoby so špeciálnymi potrebami. Zároveň sa zaoberá vzdelávaním a osvetou v oblasti výcviku a chovu domácich zvierat.
26. *Rímskokatolícky kostol Povýšenia sv. Kríža* – kostol je lokalizovaný v Snine. Bol postavený v roku 1751 a v roku 1800 bol zrenovovaný. Súčasný podobu dostal v roku 1992, keď sa starý kostol s kapacitou 400 miest rozšíril na 1700 miest. V interiéri kostola je umiestnený kríž s umučeným Kristom. Rozpätie rúk Krista je 3,5 m a výška 4,5 m. Celý kríž meria 9,5 m.
27. *Kaplnka Sedembolestnej Panny Márie* – ide o klasicistickú stavbu z roku 1842 v Snine. Postaviť ju dal miestny podnikateľ Štefan Rholl, ktorého rod sa najviac pričinil o rozvoj Sniny. V spodnej časti kaplnky sa nachádza rodinná hrobka Rhollovcov, ktorá však bola počas druhej svetovej vojny vykradnutá.
28. *Židovský cintorín* – cintorín a jednotlivé náhrobníky sú historickým dokladom o existencii a živote židovskej komunity v meste Snina. Počas druhej svetovej vojny táto komunita zanikla a bolo odvečených približne 80 židovských rodín.
29. *Kamenný kaštieľ* – dala ho v Snine postaviť v roku 1781 grófka Terézia Zichyová van Dernáthová, vnučka Žigmunda Drugheta. V súčasnosti je v ruinách a mesto hľadá finančné zdroje na jeho záchranu.

V súčasnom období je vzhľadom na ešte len prvé kroky formovania ekomúzeí vo Východných Karpatoch ako aj vybraného ekomúzea „Podoby ohňa“ predčasné hodnotiť ich návštevnosť a prospešnosť v rozvoji regiónu. Myšlienka kreovania ekomúzeí ako jednej z foriem podporujúcej rozvoj v území sa začína postupne dostávať do povedomia širšej verejnosti formou spoločných stretnutí, workshopov a prepojení s inými aktivitami ako napr. medzinárodný projekt Zelený bicykel, ktorý v rámci svojej medzinárodnej cyklotrasy prechádza aj niektorými ekomúzeami Východných Karpát.

Približené ekomúzeum nepredstavuje súbor lokalít, ktoré sú izolované a fungujú samostatne bez väzieb na svoje okolie, ale snaží sa predstaviť územie a jeho obyvateľov ako celok vo vzájomných súvislostiach. Cieľom ekomúzeí je ochrana kultúrnych a prírodných pamiatok, interpretácia lokálneho dedičstva, podpora lokálnej identity, rozvoj turistiky priaznivej pre životné prostredie, ponuka lokálnych výrobkov (jedlo, remeselné výrobky, poľnohospodárske produkty, a pod.) a služieb (ponuka ubytovania, gastronómie) s ekonomickým efektom.

Aby mohli ekomúzeá dobre fungovať, sú pri ich tvorbe a prezentácii potrební spoľahliví ľudia, ktorí spoločne vytvoria myšlienku ekomúzea a jeho priliehavý názov. Tak isto sú dôležití ľudia, ktorí majú niečo spoločné s remeslom, kultúrou miesta, kde má vzniknúť ekomúzeum. V rámci vznikajúceho ekomúzea je potrebné:

- spracovať spoločnú ponuku aktivít v regióne,
- realizovať inventarizáciu a pasportizáciu kultúrnych (remeslá, piesne,

- tance), prírodných a historických (cintoríny, dôležité historické miesta, legendy) zdrojov,
- zatriktívniť lokálne produkty (napr. vystavený hudobný nástroj je sám o sebe iba predmet, no keď sa na ňom zahrá, vzniká nový hudobný rozmer, ktorý umocní dojem z jeho poznávania; predaj remeselných výrobkov umocnený ukázkami výroby dostáva ďalší rozmer),
 - skúmať pôvod názvov obcí a miest a využiť to pri prezentácii,
 - pripraviť základnú trasu spájajúcu atraktívne miesta,
 - vytvoriť partnerstvo s viacerými inštitúciami: občianske združenia, podnikatelia, obecné úrady, školy, národné parky, skanzeny, kultúrne strediská a pod.,
 - spracovať plán tvorby Ekomúzea – každý rok niečo nové naplánovať: čo, kedy a kto urobí, kto pomôže (inštitúcia – lesohospodársky podnik poskytne drevo a obecné úrady zaisťujú pracovnú silu, vytvoriť reklamu na pobyt v danom mieste, tvoriť projekty na získavanie financií, osloviť podnikateľov),
 - zaisťovať kurzy sprievodcov cestovného ruchu v danom území,
 - vyznačiť trasy v teréne,
 - vyrobiť informačné tabule a infopanely,
 - zabezpečiť vydávanie propagačných materiálov o danom ekomúzeu,
 - propagovať ekomúzeum na domácich a zahraničných veľtrhoch cestovného ruchu.

ZÁVER

Ekomúzea v rámci svojej základnej myšlienky predstavujú z hľadiska rozvoja územia veľmi zaujímavý produkt. Neprezentujú región ako súbor lokalít v ich soliternom postavení, ale ako celok vo vzájomnej interakcii a prepojení na miestne obyvateľstvo. Základom je človek a jeho aktivity v prírodno-spoločensko-historicko-ideovom kontexte regiónu. V tomto zmysle je úspešnosť projektu ekomúzeí závislá na úsilí a angažovanosti miestnych aktérov na spoločnej práci v prospech rozvoja vlastného regiónu. Ekomúzea tak predstavujú živý organizmus, ktorý sa neustále vyvíja a pre návštevníkov ponúka stále nové zážitky.

Tento nový prístup ponúka možnosti ako logicky prepojiť prírodné, kultúrne a historické zaujímavosti regiónu do jedného celku s určitou ideou a vytvoriť tak spoločný produkt, ktorý sa môže stať do budúcnosti nosným základom rozvoja územia. Platí to dvojnásobne v regióne Východných Karpát, ktorý má prevažne vidiecky charakter bez významnejšej ekonomickej bázy. Rozvoj ekomúzeí v širšom kontexte rozvoja vidieka môže priniesť pre tieto regióny nový impulz rozvoja. A to, že môžu byť ekomúzea skutočne prínosom pre regióny, dokazujú úspešné príklady z poľskej strany Karpát v oblasti Bieščad.

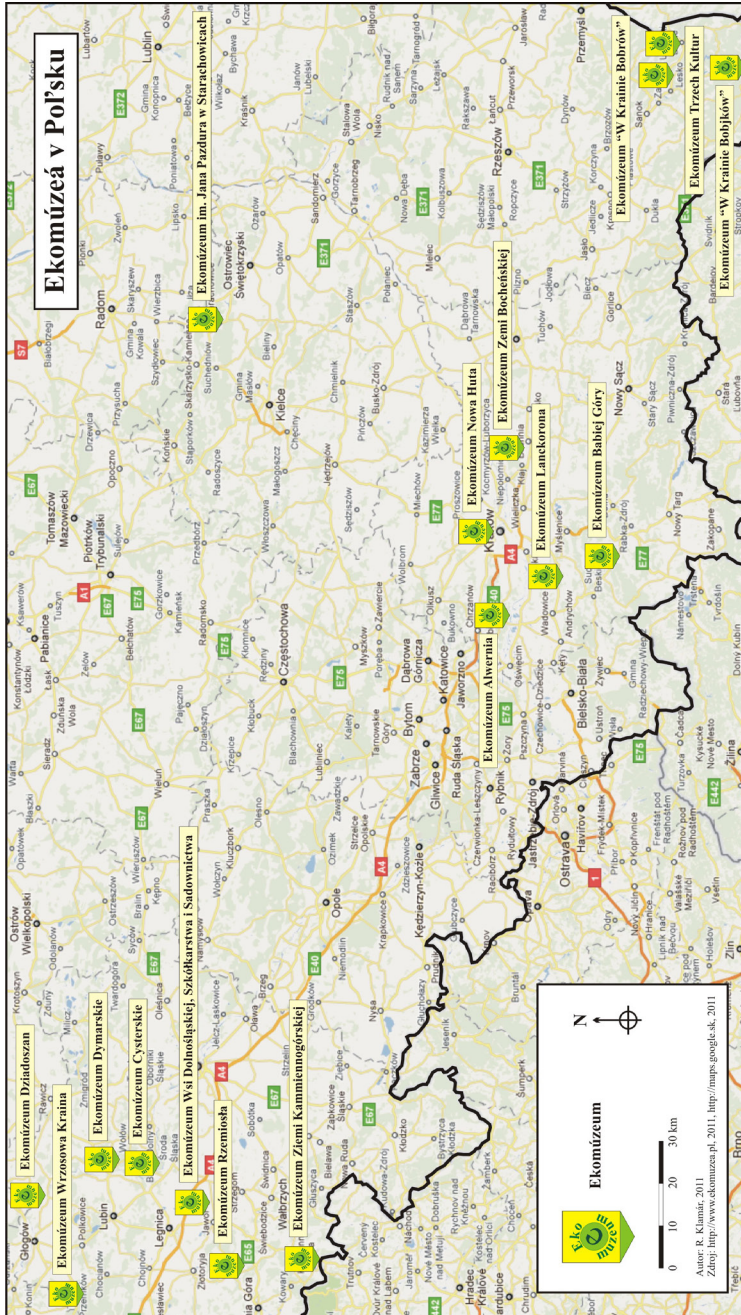
LITERATÚRA

- CORSANE, G., DAVIS, P., ELLIOTT, S., MAGGI, M., MURTAS, D., ROGERS, S. (2007): Ecomuseum Evaluation: Experiences in Piemonte and Liguria, Italy. *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 13, No. 3, pp. 101-116.
- CORSANE, G., DAVIS, P., ELLIOTT, S., MAGGI, M., MURTAS, D., ROGERS, S. (2007): Ecomuseum Performance in Piemont and Liguria, Italy: The Significance of Capital. *International Journal of Heritage Studies*, Vol. 13, No. 3, pp. 224-239.
- CORSANE, G., DAVIS, P., HAWKE, S., STEFANO, M. (2009): Ecomuseology: a holistic and integrated model for safeguarding „spirit of place“ in the North East of England. In: Tugeon – Spirit of place: Between Tangible and Intangible Heritage. Quebec, pp. 189-204.
- DAVIS, P. (2007): New Museologies and the Ecomuseum. In: Graham, B., Howard, P. – The Asgate Research Companion to heritage and Identity, pp. 397-414
- DAVIS, P. (2009): Ecomuseums and The Representation of Place. *Riv. Geogr. Ital.* 116, pp. 483-503.
- MURTAS, D., DAVIS, P. (2009): The Role of The Ecomuseo Dei Terrazzamenti E Della Vite, (Cortemilia, Italy) in Community Development. *Museum and Society*. 7(3), pp. 150-186.
- TALAROVIČOVÁ, Ľ., REISER, D. (2010): Plánované ekomúzeá Horného Zemplína – Inventarizačné práce v oblasti ekomúzea „Po stopách Duchnoviča“. *Fénix*, Snina, s. 47.
- TALAROVIČOVÁ, Ľ., REISER, D. (2010): Plánované ekomúzeá Horného Zemplína – Inventarizačné práce v oblasti ekomúzea „Podoby ohňa“. *Fénix*, Snina, s. 35
- TALAROVIČOVÁ, Ľ., REISER, D. (2010): Plánované ekomúzeá Horného Zemplína – Inventarizačné práce v oblasti ekomúzea „Chodníkom pašerákov“. *Fénix*, Snina, s. 48.
- <http://turistika.freemap.sk> (navštívené 30.6.2011)
- <http://www.ekomuzea.pl> (navštívené 2.7.2011)
- <http://maps.google.sk> (navštívené 30.6.2011)
- www.greenway.cz (navštívené 25.6.2011)

Poznámka:

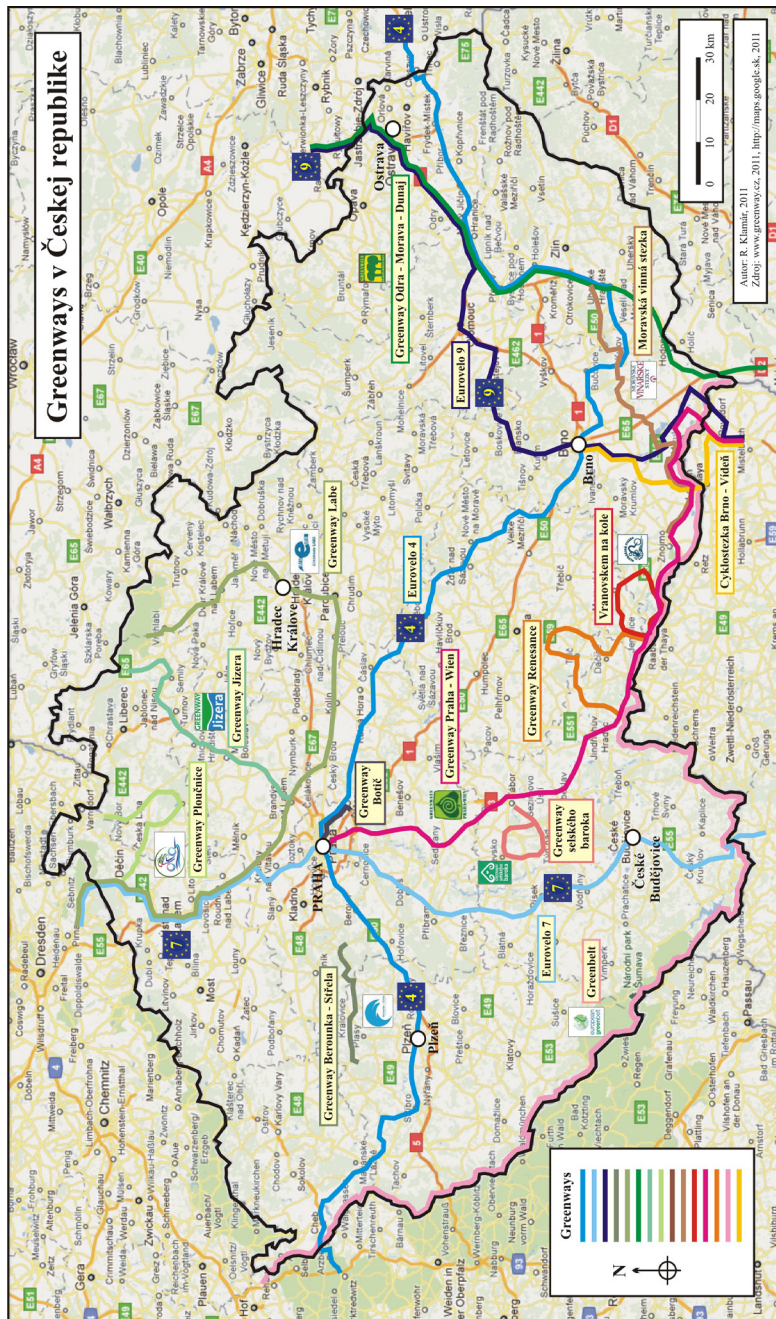
Príspevok je súčasťou riešenia grantového projektu VEGA č. 1/0346/12 „Priestorovo-politické systémy na začiatku 21. storočia a perspektívy ich vývoja“ a projektu „Letná univerzita: Výšehrad a Ukrajina – Geografia a regionálna politika“ č. 21220209. Projekt bol spolufinancovaný medzinárodným Výšehradským fondom (www.visegradfund.org).

Ekomúzeá v Poľsku

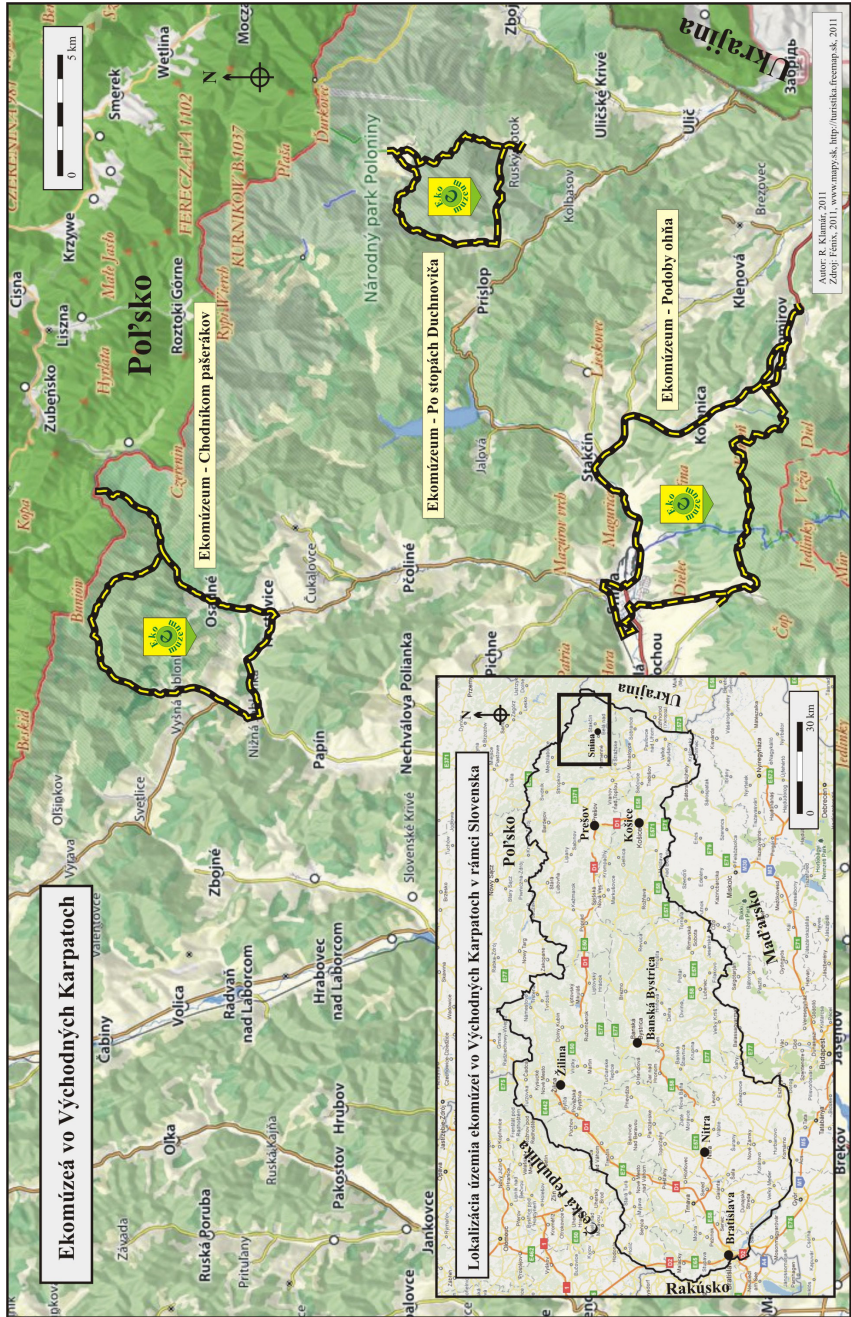

Mapa 2: Greenways v Českej republike

Mapa 3: Ekomúzea vo Východných Karpatoch

Mapa 4: Ekomúzeum „Podoby ohňa“

SUMMARY

ECOMUSEUMS AS A NEW PNEHOMENON IN THE REGION DEVELOPMENT ON THE EXAMPLE OF „PODOBY OHŇA“ ECOMUSEUM

Ecomuseums in terms of their basic idea represent a very interesting product in the region development. They present a region not as a set of sites in their solitary status, but rather as a system in its mutual interaction and links to the local population. The core is a man and his activities in the natural, socio-historical and ideological context of a region. In this sense, the success of the ecomuseum projects depends on the effort and involvement of local actors working together for the benefit of the development of their own region. Ecomuseums thus represent a live organism that is constantly evolving and continually offering new experiences for its visitors.

This new approach proposes possibilities how to logically link natural, cultural and historical attractions of a region into a single unit with a specific idea and create a mutual product which can become a basis supporting the region development in the future. This is twice relevant in the Eastern Carpathians region which has a predominantly rural character without any significant economic base. Ecomuseums development in the broader context of rural development can bring a new developmental impetus to these regions. The fact that the ecomuseums are really beneficial for the regions is proved by successful examples in the Polish Carpathians, the area of Bieščad .

The development of the examined ecomuseum “Podoby ohňa” in the region of the Eastern Carpathians is still at an early stage. It begins to develop cooperation between actors in the region and build their mutual trust. Its success or failure will depend on how it will establish itself in the local community and how it will penetrate into the consciousness of the general public. First steps have already been implemented, however, it is still too early to assess its results and impact on the region development.

Translated by Barbora Némethyová

Recenzovali: Prof. RNDr. Eva Michaeli, PhD.

Doc. RNDr. PhDr. Martin Boltíziar, PhD.